

VÄNERSBORGS TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DELDOM
2016-04-21
meddelad i
Vänersborg

Mål nr M 697-10

SÖKANDE

SUEZ Recykling AB (tidigare Sita Sverige AB), 556108-8393
Transportgatan 9
262 71 Ängelholm

Ombud: advokaten Per Molander och jur kand Caroline Perlström
Mannheimer Swartling Advokatbyrå AB
Box 1711
111 87 Stockholm

SAKEN

Ansökan om tillstånd till fortsatt och utökad verksamhet vid Rödjorna återvinningsanläggning i Skara kommun; nu om uppskjutna frågor

Avrinningsområde: 142 N: 6471776 E: 414780

DOMSLUT

- A. Mark- och miljödomstolen avslutar de i deldomen den 23 december 2011 föreskrivna prøvotiderna avseende
- a) inläckage av grundvatten till verksamhetsområdet och
 - b) användning av restprodukter för anläggnings- och konstruktionsändamål utanför sluttäckningens tätskikt inom verksamhetsområdet, såvitt avser skyddet för vattenrecipienten.
- samt upphäver de provisoriska föreskrifterna P1-P5.

Dok.Id 302516

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 1070 462 28 Vänersborg	Hamngatan 6	0521-27 02 00 E-post: mmd.vanersborg@dom.se	0521-27 02 30	måndag – fredag 08:00-16:00 -

B. För verksamheten ska gälla följande ytterligare slutliga villkor.

11c) Utanför sluttäckningsens tätskikt får, med hänsyn till vattenrecipientens skyddsbehov, kommunalt reningsverksslam eller andra restprodukter med högt innehåll av näringsämnen inte användas. Restprodukter som klarar NV:s generella riktvärden för Känslig Markanvändning får användas. Restprodukter som överstiger nyssnämnda värden, men som klarar NV:s generella riktvärden för Mindre Känslig Markanvändning, ska laktestas. Laktestet ska avse L/S10.

Representativ provtagning av totalhalter resp. laktest ska ske avseende enhetsvolymer om maximalt 2 000 ton. Härutöver ska erforderlig kontroll ske av de enskilda leveranser för vilka det inte föreligger uppgifter som säkerställer att de endast innehåller tillåtna föroreningshalter.

Om laktestet visar att restprodukterna uppfyller lämpliga lakningskriterier för att läggas på en deponi för inert avfall (f.n. 22 § NFS 2004:10), får restprodukterna användas. Efter tillsynsmyndighetens godkännande får restmaterial, som uppfyller förutsättningarna för dispens från lakningskriterierna (f.n. 35 b § 1 st NFS 2004:10) också användas. Tillsynsmyndigheten får i det enskilda fallet också godkänna avsteg från vad som angetts ovan i denna punkt 11c) om särskilda skäl föreligger.

12 a. Lakvatten från ytor för behandling av oljeförorenade massor ska passera för ändamålet dimensionerad klass 1-oljeavskiljare (f.n. enligt Svensk Standard SS-EN 858-1 och 858-2 och dess senare ändringar).

13 a. Bolaget ska kontinuerligt underhålla dikessystem för avledning av ovidkommande vatten från verksamhetsområdet och vidta de åtgärder som behövs för att minska belastningen på såväl dikessystemet för lakvatten som på reningsanläggningen. I detta syfte ska bolaget inom tre månader från lagakraftvunnen dom till tillsynsmyndigheten inge en plan i vilken bolaget redogör för planerade undersökningar, reparationer och andra åtgärder.

- C. Mark- och miljödomstolen upphäver det i deldomen den 23 december 2011 föreskrivna bemyndigandet av tillsynsmyndigheten enligt punkterna E. 9 och 10 samt överlåter med stöd av 22 kap. 25 § tredje stycket i miljöbalken åt tillsynsmyndigheten att föreskriva
- a) de ytterligare villkor som kan erfordras avseende
9. Åtgärder som rör den närmare lokaliseringen och utformningen av eventuellt tillkommande lakvattendamm.
 10. Användning av restprodukter för konstruktionsändamål utanför sluttäckningens tätskikt såvitt avser skyddet för människors hälsa, markmiljön och vattenrecipienten samt avsteg från vad som enligt villkor 11 b) och villkor 11c) gäller för dessa restprodukter.
 11. Åtgärder som rör utformning och funktion av renvattendiken.
 12. Åtgärder som rör underhåll av alla områden där in- eller utläckage sker av betydelse för omgivningspåverkan eller lakvattenbildning.
- b) de ytterligare provisoriska föreskrifter som kan erfordras
- för att minimera utsläppen från lakvattendammen till Skaras kommun avloppsreningsverk,
 - för att säkerställa ett optimalt provtagnings- och analysprogram som föranleds av provisorisk föreskrift P3 och övrig utsläppskontroll enligt kontrollprogram.

D. Mark- och miljödomstolen förlänger den i deldomen den 23 december 2011 föreskrivna prøvotiden vad gäller frågorna om slutliga villkor för utsläpp av lakvatten och annat vatten från verksamhetsområdet.

Bolaget ska under den förlängda prøvotiden vidta följande åtgärder, utföra följande utredningar samt belysa kostnadsaspekter och miljökonsekvenser av aktuella åtgärder

- installera lokal rening med SBR-teknik efter lakvattendammen samt trimma in och optimera reningen med avseende på relevanta parametrar,
- utreda förutsättningar att införa kompletterande rening med avseende på fosfor,
- utreda behov och förutsättningar att införa kompletterande reningssteg genom bl. a. filterrening,
- ytterligare kartlägga och utreda hur lakvatten från den avslutade askcellen slutligt ska omhändertas.

Föreskrivna åtgärder och utredningar ska genomföras i samråd med tillsynsmyndigheten. Resultatet av vidtagna åtgärder, utförda utredningar, kostnadsaspekter och tidplaner samt förslag till ytterligare åtgärder och slutliga villkor i frågan om lakvattenutsläpp, ska redovisas till mark- och miljödomstolen senast fyra år efter lagakraftvunnen dom.

E. Till dess annat bestäms skall följande provisoriska föreskrifter gälla.

P1. Utrustning för lokal rening med SBR-teknik ska ha tagits i drift senast två år från lagakraftvunnen deldom.

P2. Tills annat beslutas av tillsynsmyndigheten ska utgående lakvatten överledas till Skara kommuns avloppsreningsverk eller annan extern anläggning med motsvarande rening.

P3. Utgående lakvatten får som riktvärde* och rullande sexmånadersmedelvärde inte överstiga följande halter.

Parameter	Halter utgående vatten
pH	6-9
Konduktivitet	1 000 mS/m
Cl	2 000 mg/l
As	25 µg/l
Pb	20 µg/l
Cd	5 µg/l
Co	15 µg/l
Cu	60 µg/l
Cr	80 µg/l
Ni	50 µg/l
Zn	250 µg/l
COD _{Cr}	600 mg/l
BOD ₇	80 mg/l
N-tot	500 mg/l
P-tot	3 mg/l

**Med riktvärde avses ett värde som om det överskrids medför skyldighet for tillståndshavaren att vidta åtgärder så att värdet kan innehållas.*

BAKGRUND

Mark- och miljödomstolen lämnade i deldom den 23 december 2011 SUEZ Recykling AB (tidigare SITA Sverige AB) tillstånd enligt miljöbalken till fortsatt och utvidgad verksamhet vid Rödjorna avfallsanläggning i Skara. Tillståndet innefattar rätt att vid anläggningen behandla, mellanlagra och deponera avfall och bränsle med i domen angivna mängdbegränsningar. Frågan om vilka slutliga villkor som ska gälla för inläckage av grundvatten till verksamhetsområdet och utsläpp av vatten från detsamma samt för användning av restprodukter för anläggnings- och konstruktionsändamål utanför sluttäckningens tätskikt inom verksamhetsområdet (såvitt avser skyddet för vattenrecipienten), sköts i domen upp under en prövotid.

Under prövotiden har SUEZ Recykling AB haft att i samråd med tillsynsmyndigheten företa följande utredningar.

- U1** Grundvattenförekomster och grundvattenströmmar i närområdet, inläckage av grundvatten till verksamhetsområdet, av verksamheten förorsakad förorening av grundvattnet samt de tekniska och ekonomiska förutsättningarna att minska inläckage och förorening av grundvatten.
- U2** Kartläggning av befintliga och blivande lakvattensystem samt de tekniska och ekonomiska förutsättningarna att kontrollera och behandla olika delströmmar.
- U3** Kartläggning av befintliga och blivande dagvattensystem, behov av insamling och behandling av dagvatten från olika behandlings- och lagringsytor samt lämpliga utsläppspunkter.
- U4** Lakvattnets innehåll av kvicksilver, TOC, olja (mätt som oljeindex) och PAH.
- U5** De tekniska och ekonomiska förutsättningarna att genom lokal behandling av lakvatten och förorenat dagvatten kunna avleda dessa vatten direkt till recipient.
- U6** De tekniska och ekonomiska förutsättningarna att vid avledning till Skara avloppsreningsverk, lokalt och/eller i avloppsreningsverket, behandla från verksamhetsområdet utgående lakvatten.
- U7** Lakvattnets påverkan på avloppsslam och recipienter.

- U8** Lämpliga kriterier avseende användning av restprodukter för anläggnings- och konstruktionsändamål inom verksamhetsområdet med hänsyn till vattenrecipientens skyddsbehov.

Under provotiden och alltjämt har följande provisoriska föreskrifter gällt.

- P1** Lakvatten från ytor där behandling av flytande oljehaltigt avfall sker ska passera oljeavskiljare som dimensionerats för att utgående värde på lakvattnet maximalt får uppgå till 5 mg/l analyserat som oljeindex.
- P2** Lakvatten och förorenat dagvatten från behandlings- och lagringsytor där avfall hanteras ska samlas upp i lakvattendamm och avledas till Skara kommunala avloppsreningsverk eller annan anläggning med motsvarande rening. Utgående vatten från lakvattendamm ska behandlas i den omfattning som huvudmannen för reningsverket kräver.
- P3** Eventuellt tillkommande lakvattendamm ska godkännas av tillsynsmyndighet innan anläggningsarbeten påbörjas. Som underlag till tillsynsmyndighetens bedömning ska bolaget i samråd med tillsynsmyndigheten dessförinnan undersöka markens permeabilitet på vald plats. Resultaten av undersökningen, tillsammans med bolagets bedömning av resultatet utifrån bl.a. miljö- och hälsosynpunkt, ska redovisas till tillsynsmyndigheten.
- P4** Utgående vatten från lakvattendamm får som riktvärde och rullande sexmånadersmedelvärde inte överstiga följande halter. Provtagning på lakvattnet ska ske i enlighet med gällande kontrollprogram för anläggningen.

Parameter	Halter utgående vatten
pH	6-9
Konduktivitet	1 000 mS/m
Cl	2 000 mg/l
As	25 µg/l
Pb	20 µg/l
Cd	5 µg/l
Co	15 µg/l
Cu	60 µg/l
Cr	80 µg/l
Ni	50 µg/l
Zn	250 µg/l
COD _{Cr}	600 mg/l
BOD ₇	80 mg/l
N-tot	500 mg/l
P-tot	3 mg/l

P5 För restprodukter som avses användas för anläggnings- och konstruktionsändamål utanför sluttäckningens tätskikt ska SITA Sverige AB och tillsynsmyndigheten gemensamt fastställa kriterier för vattenrecipientens skyddsbehov.

PRÖVOTIDSREDOVISNINGEN

SUEZ Recykling AB har anfört följande.

Genomförda utredningar/åtagande/förslag till åtgärder/slutliga villkor

U1 - Grundvatten

En hydrogeologisk utredning innefattande riskbedömning och översiktlig åtgärdsutredning har utförts. Utredningen visar att ovidkommande yt- och grundvattenströmmar in mot deponin österifrån. Här saknas avskärande dike, varför en betydande del av tillrinnande vatten kan belasta lakvattensystemet. Grundvattenströmning sker främst i jordlagren samt i de övre delarna av berget, som är uppsprucket. En del av grundvattenströmningen bedöms ske i ytliga sprickor i berget varför det är svårt att anlägga spont eller tätskärmar som förhindrar tillströmningen. Ett avskä-

rande dike skulle behöva sprängas ned i berget, vilket skulle riskera att dränera lakvatten från deponin. Det avskärande renvattendiket söder om deponin minskar tillrinningen av ovidkommande yt- och grundvatten till deponin, men dränerar även mindre mängder lakvattenpåverkat grundvatten från deponin.

Även analyser av grundvatten utanför lakvattenuppsamlingssystemet visar tydligt att det sker läckage av lakvattenpåverkat grundvatten förbi lakvattendikena. Kraftigast påverkat är grundvattnet nordväst samt väster om deponin, där kloridhalterna är upp till 1200 mg/l, vilket kan jämföras med opåverkat grundvatten i jordlagren som bedöms ha kloridhalt ca 10 mg/l. Lakvatten från deponin bedöms främst spridas i jordlagren samt i de övre, uppspruckna delarna av berget. Det lakvattenpåverkade grundvattnet strömmar i riktning mot sydväst och ut i de ytvattendiken som omger deponin.

I dikena väster och sydväst om deponin uppmäts kloridhalter mellan 50 och 300 mg/l. Vid provpunkt Y1, ca 700 m SV om anläggningen har kloridhalterna varit mellan 50 och 200 mg/l under perioden 2010-2014. Söder om deponin har lakvattenpåverkat grundvatten påvisats söder om den bedömda grundvattendelaren, vilket kan betyda att det sker spridning av lakvattenpåverkat grundvatten även mot söder. Påverkan bedöms emellertid vara svag (t.ex. är kloridhalten i rör 1405 endast ca 80 mg/l).

Den pumpning av grundvatten som sker i anslutning till lakvattendammen innebär att delar av det lakvattenpåverkade grundvatten som läcker förbi lakvattendikena samlas upp och leds till lakvattendammen. Pumpningen förhindrar emellertid inte helt och hållet spridningen av lakvattenpåverkat grundvatten i den flacka dalgången sydväst om anläggningen. Denna bedömning görs utifrån att grundvattnet bl.a. i rören G5 och 1403, som är belägna nedströms lakvattendammen, uppvisar tydlig lakvattenpåverkan (t.ex. är kloridhalten >1000 mg/l i G5 och ca 500 mg/l i 1403). Inom 300 meter från anläggningen bedöms merparten av det lakvattenpåverkade grundvattnet ha strömmat ut till dikessystemet.

Vad gäller Flian bedöms läckaget av lakvatten från anläggningen inte utgöra någon risk för livet i ån eller för möjligheten använda åns vatten i jordbruket. Läckaget påverkar eventuellt det akvatiska livet i de övre delarna av diket närmast anläggningen. För diket har det inte identifierats några särskilda skyddsvärden, varför det inte bedöms föreligga behov av någon åtgärd.

Närmaste brunnar som används för dricksvattenförsörjning är belägna ca 250 m söder, ca 400 m norr respektive 900 m väster om deponin. Dessa brunnar bedöms emellertid ej vara belägna så att de kan påverkas av lakvatten från deponin. Bedömningen stöds av provtagningar och analyser av brunnsvattnet som visar att grundvattnet i brunnarna inte är lakvattenpåverkat. Nedströms deponin har inga enskilda brunnar som används för dricksvattenförsörjning påträffats inom drygt 1 km. Vidare bedöms grundvattnets strömningsriktning från deponin vara sådan att lakvatten inte kan påverka de två närmast belägna grundvattenförekomsterna.

I utredningen redovisas olika åtgärder för att begränsa tillrinningen av ovidkommande yt- och grundvatten till deponin. Det är fråga om tekniskt komplexa lösningar med osäker effekt men med höga eller mycket höga kostnader. Finns det, av annan anledning än vad gäller deponins omgivningspåverkan, behov av att minska lakvattenmängderna, kan åtgärder vidtas för att minska tillrinningen. Följande problemställningar respektive åtgärdsalternativ för dessa problemställningar redovisas bl. a i utredningen:

Problemställningar	Åtgärdsalternativ
Tillströmning av ovidkommande yt- och grundvatten från öster som når deponiområdet	Avskärande diken eller tätspont/-skärm, i kombination med diken.
"Renvattendiket" som anlades 2008 har inslag av lakvatten (p.g.a. att det dränerar lakvattenpåverkat grundvatten från deponin)	Den öppna delen av diket läggs igen med täta massor. Ledningar grävs upp eller pluggas.
Läckage av lakvatten förbi lakvattensystemet nordväst och väster om deponin	Nya/fördjupade lakvattendiken nordväst och väster om deponin eller pumpning av grundvatten från brunnar nordväst och väster om deponin till lakvattendammen

Utredningens sammanfattande bedömning är att utläckande lakvatten från deponin inte bedöms påverka grundvatten som används som dricksvatten eller andra närliggande grundvattenförekomster i sådan omfattning att det föreligger behov av att vidta några åtgärder.

Mot bakgrund av vad som framkommit genom de utredningar som företagits under provotiden, bedömer SUEZ Recykling AB att det inte finns behov av att vidta några åtgärder för att begränsa inläckaget av ovidkommande vatten till deponin eller utläckaget av lakvatten från deponin. SUEZ Recykling AB föreslår att provotiden i denna del avslutas och bolaget föreslår inte några slutliga villkor i denna del.

U2 - Lakvattensystem

Under provotiden har SUEZ Recykling AB filmat och mätt in ledningarna i lakvattensystemet samt uppdaterat kartor över systemet. Syftet med detta har varit att säkerställa att ledningssystemet är helt och utan riskabelt slitage, att korrekt funktion upprätthålls och att få exakt lokalisering av de ledningar under mark som är svåra att lokalisera på annat sätt. Filmningen utvisade att det inte föreligger några problem med ledningarnas kondition eller funktion.

Inom anläggningen finns det utöver huvudflödet två delströmmar med lakvatten; en delström med lakvatten från ytan för behandling av förorenade jordmassor och en delström med lakvatten från den sluttäckta askcellen. Lakvattnet från ytan för behandling av förorenade jordmassor förbehandlas i oljeavskiljare innan det leds till lakvattendammen. Lakvattnet från den sluttäckta askcellen, max 75 m³/år, leds till lakvattendammen utan förbehandling. SUEZ Recykling AB anser inte att det föreligger något behov av att separera ut och förbehandla någon annan delström av lakvatten.

Angivna delflöden kontrolleras enligt befintligt och med tillsynsmyndigheten kommunicerat kontrollprogram. Vattnet från ytan för behandling av förorenade massor analyseras med avseende på oljeindex. Syftet med denna kontroll är att säkerställa oljeavskiljarens funktion. Analyser av vattnet från den sluttäckta askcellen visar på

förhöjda halter av främst klorider och vissa metaller, vilket är förväntat till följd av det deponerade avfallets karaktär. Delflödet från askcellen beräknas enligt gällande kontrollprogram utifrån konstruktionen på det tätskikt och den sluttäckning som färdigställdes år 2012. Baserat på dessa beräkningar och på utförda analyser av lakvattnets föroreningsinnehåll har askcellens bidrag till lakvattnets föroreningsinnehåll sedan sluttäckningen färdigställdes beräknats. Beräkningarna är behäftade med en del osäkerheter, till exempel har analyserna tagits som stickprov några gånger per år. Beräkningen av lakvattenflödet från askcellen tar inte heller hänsyn till att den totala lakvattenvolymen varierar över åren. Beräkningarna ger dock en god bild av storleksordningen på askcellens bidrag på den totala föroreningsbelastningen via lakvattnet.

För övrigt lakvatten har inga delströmmar identifierats som enkelt går att avskilja och där ett tydligt behov av att kunna kontrollera eller separat behandla vattnet föreligger. Föroreningsgraden i vatten från deponiytor, ytor för avfallsbehandling och avfallslagring, körvägar och parkeringsytor kan variera både från plats till plats och över tid. Dessa vatten har oftast liknande karaktär och samhantering är därför oftast möjlig. Det är inte ekonomiskt eller tekniskt rimligt i förhållande till uppnådd effekt att ändra i ett befintligt behandlingssystem där delströmmar inte delas upp till att i efterhand dela upp vatten i delströmmar.

Vilka förändringar av lakvattensystemet som kan vara aktuella beror främst på vilka nya deponi- och verksamhetsytor som anläggs inom verksamhetsområdet framöver. Vid betydande förändringar i lakvattensystemet som görs inom ramen för befintliga tillstånd, ska anmälan till tillsynsmyndighet ske innan ändringen får utföras. Bolagets ambition för framtida hantering av tillkommande lakvatten är att vid utbyggnad bygga ett flexibelt system där olika delströmmar kan överledas till olika hanteringar utifrån specifika behov. Till exempel kan vatten från en delyta som för tillfället inte nyttjas kunna kopplas bort från lakvattensystemet och istället hanteras som rent dagvatten, under förutsättning att uppkommet vatten på ytan är tillräckligt rent.

Om verksamhet kommer att bedrivas där lakvatten med mer långtgående behov av rening eller med behov av rening som skiljer sig från andra lakvatten uppstår, kommer planering av verksamheterna att ske så att verksamheter som ger ett lakvatten med liknande behov av kompletterande rening placeras så att effektiv samordning av rening av delströmmar kan ske. Det är inte ändamålsenligt att nu redovisa framtida förändringar i lakvattensystemet. Sådana uppgifter bör tas fram och tillhandahållas tillsynsmyndigheten först i samband med att ändringarna genomförs.

Sammantaget, i samband med projekteringen av de tillkommande verksamhetsytorna kommer behovet av separat hantering av vissa delflöden av lakvatten från sådana tillkommande ytor att studeras särskilt. SUEZ Recykling AB kommer att tillämpa de principer som anges i villkor 13, vilket villkor bedöms utgöra en tillräcklig reglering av frågan. Eventuella förändringar i lakvattensystemets utformning bör kunna hanteras inom ramen för ett anmälningsförfarande. SUEZ Recykling AB föreslår att det inte föreskrivs några slutliga villkor i denna del.

U3 - Dagvattensystem

Befintligt dagvatten som avleds från anläggningen direkt till recipient (utan föregående rening) består bland annat av vatten som avrinner från sluttäckning på två olika deponiytor.

Den ena sluttäckta deponidelen är en del av en deponi för icke-farligt avfall. På denna deponidel som kallas etapp 1 är cirka 5,5 hektar av slänter mot norr sluttäckta. Från denna yta avleds det rena vatten som avrinner ovan tätskiktet, i och ovan skyddsskiktet samt i dräneringsskiktet, till anläggningens norra renvattendike. Den andra sluttäckta deponidelen är en deponi för farligt avfall där främst askor från förbränning har deponerats. Denna deponi har en yta på cirka 1,5 hektar. Från denna yta avleds det rena vatten som avrinner ovan tätskiktet, i och ovan skyddsskiktet samt i dräneringsskiktet, till anläggningens södra renvattendike.

Då angivna delflöden av dagvatten är rena vattenströmmar som inte kommer i kontakt med avfall eller annan verksamhet som kan antas förorena vattnet saknas

behov av insamling, kontroll och behandling av detta vatten.

Utöver angivna rena vattenströmmar finns inom verksamhetsområdet icke-hårdgjorda ytor som saknar vattenuppsamling. På dessa ytor sker infiltration av dagvatten samt ytavrinning av dagvatten till omgivningen utanför verksamhetsområdet. Även vatten från ytor där ingen avfallshantering sker avleds som dagvatten genom infiltration eller diffus avrinning till mark eller omgivande dagvattendiken. Det saknas skäl att samla upp, kontrollera och behandla nämnda dagvattenströmmar.

I likhet med vad som gäller beträffande lakvattnet saknas det nu anledning att redovisa den närmare dagvattenhanteringen inom de tillkommande verksamhetsytorna. Sådant underlag kommer att kunna redovisas i samband med projekteringen av dessa ytor. När ytor inom verksamhetsområdet byggs ut eller om användningsområden ändras på ytor, kan situationer uppstå när vatten från hårdgjorda ytor bedöms vara så pass rent att vattnet kan avledas direkt till recipient utan föregående behandling eller med en enklare form av rening. Vid anläggande av nya ytor har bolaget för avsikt att redan i byggnationsskedet planera för att uppkommet vatten på ytor ska kunna ledas både till lakvattensystemet respektive till dagvattensystemet. Beroende på typ av verksamhet på ytor och vattnets föroreningsinnehåll ska omkoppling mellan systemen kunna ske. Detta under förutsättning att det bedöms vara tekniskt och ekonomiskt rimligt i förhållande till den positiva miljöeffekt det ger. För befintliga ytor är det ofta inte ekonomiskt eller tekniskt rimligt att ändra i vattenuppsamlingssystemen där delströmmar inte delas upp till att i efterhand dela upp vatten i delströmmar, om inte starka skäl till det finns. Skulle det föreligga osäkerhet kring huruvida vattnet kan avledas direkt till recipient eller om förutsättningarna för detta varierar, hanteras vattnet som förorenat för säkerhets skull, eller så sker uppsamling och analys innan beslut tas om hur vattnet ska hanteras.

När det gäller dagvattensystemets närmare utformning kommer de principer som anges i villkor 13 att vara vägledande. Även vad gäller dagvattensystemet bör eventuella ändringar kunna hanteras inom ramen för ett anmälningsförfarande. SUEZ Recykling AB bedömer att det inte föreligger behov av ytterligare åtgärder med

avseende på dagvattenhanteringen. Bolaget föreslår därför att det inte föreskrivs några slutliga villkor i denna del.

U4 - Karaktärisering av lakvatten

Avfallet i deponierna utgörs huvudsakligen av hushållsavfall och annat icke-farligt avfall samt farligt avfall i form av aska. Lakvattenbildning vid Rödjorna sker således i två olika typer av deponi; farligt respektive icke-farligt avfall. Lakvattenbildningen i deponin för icke-farligt avfall är helt dominerande och utgör ca 40 000 m³/år. Farligt avfalldeponin utgörs av den sluttäckta deponicellen för flyg- och pannaskor i södra delen av anläggningen, där lakvattenbildningen bedöms som liten med anledning av sluttäckningen. Från övriga ytor inom anläggningen där vatten kan komma i kontakt med avfall uppkommer ca 20 000 m³/år. Erfarenhetsmässigt uppkommer ca 75 000 - 90 000 m³ lakvatten per år. Av denna volym utgör ungefär 5 000 m³/år grundvatten som pumpas upp i brunnen vid lakvattendammen.

Lakvatten från deponier för icke-farligt avfall innehåller vanligen höga halter av bl.a. lösliga salter, ammonium och organiskt material. Lakvatten från deponier för farligt avfall i form av aska ger vanligen upphov till lakvatten med höga halter av bl.a. klorid och andra salter samt tungmetaller. Utredningsuppdraget enligt U4 har syftat till att fastställa lakvattnets innehåll av kvicksilver, TOC, olja (mätt som oljeindex) och PAH. Sex provtagningar har utförts under år 2013 och 2014. Proverna togs på utgående vatten från lakvattendammen och skickades till Eurofins i Lidköping för analys. Resultaten presenteras i tabellerna nedan.

	Hg [µg/l]	TOC [mg/l]	Oljeindex [mg/l]	PAH L [µg/l]	PAH M [µg/l]	PAH H [µg/l]
Min	<0,1	110	0,16	<0,2	<0,3	<0,3
Max	<0,1	150	0,39	0,57	1,5	<0,3
Medel	<0,1	122	0,20	0,33	0,72	<0,3
Median	<0,1	120	0,18	0,21	0,53	<0,3

Tabell 1: Resultat från extra provtagning av utgående lakvatten.

Fetmarkerat resultat innebär att halten understiger laboratoriets detektionsgräns.

	Medelvärde, Rödjorna	Medelvärde, Lakvatten IVL
Hg [$\mu\text{g/l}$]	<0,1	0,04*
TOC [mg/l]	122	258,5**
Oljeindex [mg/l]	0,2	
PAH (EPA-16) [$\mu\text{g/l}$]	1	2*

*IVL Rapport B1748

** IVL Rapport B1353

Tabell 2: Jämförelse med andra anläggningar. Jämförelsehalter är hämtade från IVL:s rapporter B1748 och B1353.

Fetmarkerat värde innebär att halten understiger laboratoriets detektionsgräns.

Uppmätta halter av efterfrågade parametrar redovisas tillsammans med sammanställda medelvärden från jämförbara anläggningar presenterade i IVL:s rapporter B1748 samt B1353. För oljeindex har relevant jämförelsevärde gällande lakvatten från andra anläggningar inte påträffats, dock kan man jämföra med ett vanligt krav på oljeavskiljare (5 mg/l).

Inkommande lakvatten till lakvattendammen provtas och analyseras i övrigt regelbundet i *provpunkt L1*, i *provpunkt L1 utgående* (efter luftning i lakvattendammen) samt i *provpunkt L2Nya* (lakvatten från askdeponin). Analyser av lakvattnet (L1) visar på ett vatten med halter i nivå med vad som vanligtvis uppmäts i lakvatten från deponier för icke-farligt avfall vad gäller pH, alkalinitet, konduktivitet, klorid och andra lösliga salter, ammonium, fosfor, organiskt material (TOC, COD, BOD). Halterna av arsenik, kadmium, koppar, krom, bly och zink (i L1) är emellertid högre än vad som vanligtvis uppmäts i lakvatten från deponier för icke-farligt avfall.

Lakvattnet från askdeponin innehåller förhöjda halter av tungmetaller i *provpunkt L2Nya*. Lakvattenbildningen i askdeponin är emellertid mycket låg efter sluttäckning (<5 l/år, m²). De förhöjda halterna av tungmetaller i lakvattnet från hela anläggningen (*provpunkt L1*) bedöms således endast till liten del bero på lakvattnet från askdeponin. Förutom förhöjda halter tungmetaller uppvisar lakvattnet från askdeponin konduktivitet och halter syreförbrukande organiskt material (COD) samt

klorid som överskrider de högsta halter som uppmäts i lakvatten från andra depoinier.

U5 - Avledning av lak- och dagvatten till recipient

Reningstekniker

SUEZ Recykling AB har utrett möjliga metoder för lokal rening före avledning till recipient. Utredning och redovisning av alternativa tekniker för rening av lakvatten som identifierats som möjliga att använda på Rödjorna avsett SBR-teknik (Sequencing batch reactor, satsvis biologisk rening), konstruerade våtmarker, markväxsystem, filtermetoder, omvänd osmos samt indunstning.

SUEZ Recykling AB har även utrett recipientförhållandena vid anläggningen och vilka haltkrav som kan ställas på lakvatten som efter lokal behandling släpps till recipient. Utredningarna, som omfattar ett flertal metoder för lokal rening av lakvatten, visar att den mest lämpade reningsmetoden utgörs av en SBR-teknik där den befintliga lakvattendammen med luftning och sedimentering kan utgöra försteg. SBR-teknik innebär att man satsvis fyller en stor behållare med lakvatten. Reningen omfattar ett luftningsskede och ett skede utan syre samt efterföljande sedimentering. Tekniken är i princip densamma som vid behandling i aktivslamanläggningar för avloppsvatten, men vid SBR-tekniken utnyttjas samma bassäng för behandling och sedimentering. Genom att variera luftning och icke luftning kan både nitrifikation och denitrifikation erhållas.

Det genomförda försöket med SBR-behandling av lakvattnet visade att fosforhalten var så låga i förhållande till kvävehalten att fosfor fick tillsättas genom dosering för att SBR-reningen skulle fungera optimalt. Vid försöket var det därför inte möjligt att fastställa hur låga utgående fosforhalter som kan uppnås vid SBR-reningen.

De leverantörer av SBR-utrustning som SUEZ Recykling AB har talat med erbjuder olika sätt att komplettera SBR-reningen för rening av fosfor, exempelvis fällning genom tillsats av järnklorid eller filtrering. Eftersom teknikval inte är gjort och

driftskostnader är svåra att bedöma utan långtgående försök, är det svårt att i detalj redogöra för teknik och kostnader för ytterligare rening av fosfor innan fullskalig SBR-rening har installerats. Utrustningen behöver vidare ha trimmats in med avseende bland annat på dosering av fosfor i reningsprocessen och eventuella fällningskemikalier för en tillkommande fosforrening. För att få en effektiv process som baseras på mikrobiell aktivitet kommer även tillsats av kolkälla krävas samt eventuellt även pH-justerande kemikalier. SBR-rening ger upphov till ett slam som bör kunna deponeras inom anläggningen.

SUEZ Recykling AB föreslår en ny prövotid under vilken bolaget senast två år från lagakraftvunnen dom ska ha installerat lokal rening med SBR-teknik och att uppnåda reningsresultat liksom en redovisning av förutsättningar (tekniska, ekonomiska och miljömässiga) att införa kompletterande rening med avseende på fosfor ska redovisas till domstolen senast två år därefter.

Kostnaden för en SBR-rening, grovt beräknat utifrån angivna halter och flöden samt baserad på en preliminär dimensionering, bedöms uppgå till 15-20 miljoner kronor. Bolaget bedömer att denna kostnad är rimlig vid ett alternativ med lokal lakvattenrening med utsläpp direkt till recipienten.

Beskrivning av försöket

SBR-försöket genomfördes vid avdelningen för bioteknik vid Lunds Tekniska Högskola (LTH). Cykeln började med påfyllning av lakvatten till reaktorn. Sedan startade en luftningssekvens under vilken nitrifikationen skedde. Fosfor doserades vid luftningens start. Därefter stängdes luftningen av och den anoxiska sekvensen startade under vilken denitrifikationen skedde. Till denitrifikationen tillsattes kolkälla i form av etanol. Etanolen doserades 15 minuter efter att luftningen avslutats. Efter den anoxiska sekvensen stängdes omrörningen av och sedimenteringsfasen startade. Under denna tidsperiod fortgick denitrifikationen. När sedimenteringsfasen var över startade dekanteringen och det behandlade vattnet tömdes ut ur reaktorn. Processteget skiljer sig inte från de man använder i storskaliga anläggningar.

Uppnådda resultat

Försöken visar att god reduktionsgrad för både totalkväve (77-97%) samt ammoniumkväve (84-100%) kan uppnås vid SBR-rening av Rödjornas lakvatten. Av metallerna uppmättes endast nickel i halter över föreliggande MKN i behandlat, ofiltrerat lakvatten, dock under varningsvärdet i ABVA. Detta tyder på att ytterligare behandlingssteg för avskiljning av metaller i behandlat lakvatten troligen inte krävs om liknande förhållanden uppnås i fullskala. Detta är dock beroende av recipientförhållanden och kan komma att förändras vid sänkta gränsvärden, tillkommande MKN eller stigande metallhalter.

Recipientförhållanden

Den initiala recipienten för ett lokalt behandlat lakvatten utgörs av det dikessystem som tar emot dagvatten från anläggningen och som efter ca 5 km mynnar ut i Flian. I diket har inga skyddsvärden noterats, med undantag för förekomsten av bäver. Diket utgör ett "övrigt vatten" dvs. det är ingen vattenförekomst enligt vattenförvaltningen och det saknar miljö kvalitetsnormer. Diket har ett varierande flöde, så beroende på när lakvatten släpps till diket kan påverkan ske. Diket från Rödjorna återvinningsanläggning mynnar i Flian drygt 2 km nedströms Hornborgasjön. Närmaste vattenförekomst utgörs således av Flian, som är ett reglerat vattendrag. Flian sträcker sig mellan Hornborgarsjön i öster och Lidan i väster. Flians avrinningsområde upptar en yta av 824 km². Vid Torsborg mynnar Dofsan i Flian. I Flian finns flera rödlistade, fridlysta och regionalt sällsynta arter, såsom asp, utter och stensimpa.

Vid diket utlopp till Flian är den ekologiska statusen otillfredsställande och den kemiska statusen (exkl. kvicksilver) god. Miljö kvalitetsnormerna anger god kemisk status 2015 och god ekologisk status 2021. Skälet till den nuvarande ekologiska statusklassningen anges främst vara övergödningen. Flera faktorer bedöms påverka förutsättningarna för att miljö kvalitetsnormen ska kunna följas, bl.a. vattenkraftsreglering, enskilda avlopp och jordbrukssektorns påverkanskällor. Som möjliga åtgärder nämns minskat näringsläckage genom bl.a. fosforfällor, skyddszoner och våtmarker.

Vid lokal rening av lakvatten och utsläpp till Flian via diket bedöms påverkan från lakvattnet på Flian vara liten i och med den stora spädnings som sker i diket och vid diket utlopp i Flian. Med dagens lakvattenflöde och medelhalt klorid på närmare 900 mg/l och beräknad medelvattenföring i diket, beräknas teoretiskt haltökningen av klorid i Flian bli omkring 0,5 mg/l, vilket bedöms som lågt. I diket bedöms haltökningen bli närmare 30 mg/l, beräknat utifrån medelvattenföringen i diket.

Klorider är svåra att rena bort. Det är i princip bara genom indunstning, vilket är en kostnadskrävande metod, som kloridhalterna kan minskas på annat sätt än genom utspädning. Medelhalten klorid i punkten Y1 i diket ligger idag i nivå med dricksvattenkriteriet. Detta innebär inga menliga effekter på människors eller större djurs hälsa och enligt amerikanska riktvärden så innebär den halten inte heller någon direkt påverkan på sötvattenorganismer. Vid tillfällen då flödet är lägre i diket eller till och med inget alls, blir kloridhalten betydligt högre och en påverkan på sötvattenorganismer kan förväntas. Skyddsvärdet i och kring diket är dock lågt.

För diket finns inte några beslutade miljökvalitetsnormer. Halterna koppar och zink i de tre punkterna Y1, Y2 och Y4 i diket visar dock på högre halter än föreslagna gränsvärden för särskilt förorenande ämnen enligt Naturvårdsverket (2008). Maxhalterna kadmium överskrider vidare miljökvalitetsnormer enligt EU (2008) i både Y1, Y2 och Y4, medan uppmätta maxhalter nickel överskrider miljökvalitetsnormen i Y2 och Y4. Vad detta innebär och hur beaktandet av miljökvalitetsnormerna och gränsvärdena ska göras måste diskuteras med berörd myndighet. Diket bidrar idag med en viss mängd metaller och närsalter till Flian. Bidraget bedöms dock som förhållandevis litet. Lokal lakvattenbehandling med utsläpp av renat lakvatten i diket kommer att medföra ett ökat påslag av olika ämnen i diket och Flian. Eftersom påslaget kommer att bli tämligen konstant med tiden krävs att lakvattnet renas, då påverkan på diket och Flian är beroende av föroreningsgrad.

Slutligen ska det påtalas att utsläpp av renat lakvatten innebär ett "intecknande" av en viss del av föroreningsbelastningen på diket och Flian, och att utsläpp från andra källor också måste beaktas, t.ex. från konstruktionsmassor i kommande sluttäck-

ningar av deponierna på Rödjornas avfallsanläggning. De flesta massor bidrar med en viss mängd metaller och andra ämnen och i just sluttäckningskonstruktionen krävs stora mängder massor. En diskussion måste föras om vilka utsläpp som kan accepteras i framför allt diket, även om skyddsvärdet i diket är lågt och det inte finns några kända, känsliga arter som kan påverkas i dagsläget.

SUEZ Recykling AB har låtit utföra en bottenfaunaundersökning i diket nedströms Rödjornas återvinningsanläggning. Undersökningens syfte har varit att beskriva eventuell påverkan från behandlat lakvatten från deponin på bottenfaunan i detta dike. Med utgångspunkt från bottenfaunan vid undersökningen år 2012 kunde inte någon negativ påverkan från deponin verifieras, men inte heller uteslutas med avseende på exempelvis syreförbrukande ämnen. På grund av omgivande jordbruksmark är det svårt att särskilja i vilken grad den kraftiga påverkan av näringsämnen/organiskt material på bottenfaunan beror på jordbruket eller verksamheten vid deponin.

Utredningarna visar att utsläpp av ett lokalt SBR-behandlat lakvatten till dikesystemet inte kan befaras medföra att risk för att miljökvalitetsnormerna i Flian inte kan följas vid angivna tidpunkter. Avseende förslag till slutliga villkor i denna del, se avsnitt sammanfattning av U5 - U7 nedan.

U6 - Avledning av lakvatten till avloppsreningsverk

Idag avleds lakvatten till Skara kommuns avloppsreningsverk efter luftning och sedimentering i lakvattendammen. I lakvattnet förekommer ämnen som inte är lämpliga för avloppsreningsverket, främst tungmetaller.

I ansökningshandlingarna görs bedömningen att mängden tungmetaller från Rödjorna till avloppsreningsverket inte är remarkabelt hög i dagsläget men att vattnet kan komma att ändra karaktär över tid och till följd av ändrade eller tillkommande behandlingsmetoder. I och med detta åtog sig bolaget att vid behov installera ytterligare kompletterande behandlingssteg att rena lakvattnet från tungmetaller innan överledning av lakvattnet till avloppsreningsverket. Möjligheten att utföra denna behandling vid avloppsreningsverket har studerats, varvid bolaget har kommit till

slutsatsen att det alternativet är svårt att genomföra både praktiskt och effektivt. De praktiska svårigheterna utgörs av att de komplicerade ägande- och driftsförhållanden som uppstår om bolaget ska ta ett ansvar för Rödjornas lakvatten inne i Skara kommuns avloppsreningsverk.

Att göra investeringar för en behandling av en uppblandad delström av avloppsvattnet inom en annan verksamhetsutövers anläggning och tillstånd bedöms inte genomförbart. Om i stället avloppsreningsverket utför reningen på uppdrag av bolaget uppstår problem med hur reningssteg ska designas, dimensioneras och drivas över tid då lakvattnets karaktär kan komma att ändras och förändringar i reningssteg kan komma att krävas som behöver utarbetas samordnat med förändrad och tillkommande verksamheter. I den affärsuppgörelse som bolaget har med Skara kommuns avloppsreningsverk finns inte heller några möjligheter att ställa krav på kompletterande reningssteg anpassade till Rödjornas lakvatten.

Det innebär att bolaget enbart kan råda över krav som ställs på Rödjornas lakvatten som kan uppfyllas inom bolagets egna verksamhetsområd och tillstånd. En av bolaget utförd investering inom avloppsreningsverkets anläggning innebär även att en framtida förändring till lokal rening av lakvatten på Rödjorna med utsläpp till lokal recipient försvåras.

I redovisningen av utredningsvillkor U5 har en genomgång av alternativa reningsmetoder för Rödjornas lakvatten utretts. Utifrån den utredningen har bolaget gjort bedömningen att de reningssteg som kan anses vara bäst lämpade för detta fall, då främst tungmetaller ska avskiljas, är av två typer; partikelavskiljning (partikelfilter) samt avskiljning av lösta oorganiska och organiska ämnen (sorptionfilter). För att få indikationer på vilka reningseffekter som kan förväntas uppnås, kapacitet för rening samt kostnader för rening av lakvatten har ett filterreningsförsök utförts.

Filterreningen i detta försök har haft som främsta syfte att studera effekterna på rening av lakvatten innan överledning till avloppsreningsverk, för fortsatt rening. Filterrening kan dock även utföras som en del av lokal rening av lakvatten, då i kom-

bination av andra reningssteg, främst för biologisk rening, eller för rening av delflöden, om behov av detta skulle uppstå framöver.

Under försöket med filterrening har ett delflöde av utgående vattnen pumpats från dammen in i filteranläggningen. Efter att vattnet passerat filteranläggningen har vattnet pumpats tillbaka till brunnen för utgående vatten. Försöksutrustningen har bestått av påsfilter för avskiljning av grövre partiklar, aktivtkolfilter för rening av partikelbundna föroreningar samt jonbytarfilter för rening av lösta tungmetaller. Av filterförsöken framgick att en icke oväsentlig avskiljning av metaller skulle kunna erhållas genom en kombination av sand- och/eller påsfilter, aktivt kolfilter och jonbytarfilter. Investeringskostnaderna för en sådan filterrening kan grovt uppskattas till 2-3 miljoner kronor, vartill kommer en årlig driftskostnad om ca 15 kr/m³. Dessutom tillkommer kostnad för fortsatt rening vid Skara kommuns avloppsreningsverk.

Sammantaget kan konstateras att filtreringsförsöket visar att denna reningsmetod fungerar för reduktion av metaller på lakvattnet från Rödjorna. Reduktionsgraden för metaller är enligt leverantören i den storleksordning som kan förväntas för ett lakvatten. De slutsatser som kan dras är således att om fortsatt överledning av Rödjornas lakvatten är aktuell framöver och om ytterligare krav ställs framöver på reduktion av metallinnehållet i lakvattnet är filterrening en användbar metod för denna metallreduktion.

Avseende förslag till slutliga villkor i denna del, se sammanfattning av U5 - U7 nedan.

De föreslagna riktvärdena i P3 avser situationen med fortsatt överledning till Skara kommuns avloppsreningsverk. SUEZ Recykling AB är nu inte berett att ange riktvärden för när behandlat lakvatten istället kan släppas till det närliggande dikessystemet. Det vore att föregripa det föreslagna provotidsförfarandet som ju syftar till att skapa ett underlag för sådana riktvärden. SUEZ Recykling AB har i P2 föreslagit att Länsstyrelsen redan under den föreslagna provotiden ska kunna medge att be-

handlat lakvatten släpps ut lokalt. För bolagets del är utgångspunkten för ett sådant medgivande att SBR-reningen efter intrimning visar sig fungera väl och att det i tillräcklig grad har klarlagts att utgående halter och mängder av föroreningar inte orsakar någon oacceptabel påverkan i recipienten.

U7 - Lakvattnets påverkan på avloppsslam och recipienter

Baserat på analyser av lakvattnets innehåll av metaller mellan år 2011 och 2013 (två analyser per år i enlighet med kontrollprogrammet) har SUEZ Recykling AB beräknat lakvattnets påverkan på slammet från Skara kommuns avloppsreningsverk och på avloppsreningsverkets recipient.

Vad beträffar Rödjornas andel av den totala mängden inkommande vatten till reningsverket, samt den procentuella andelen av metaller redovisar nedanstående tabell följande medelvärden för senaste 3-års period.

	2011	2012	2013	Medel
Inkommande vatten	3,2%	3,6%	3,5%	3,5%
Bly(Pb)	9%	28%	2%	13,1%
Kadmium (Cd)	4%	16%	2%	7,3%
Koppar (Cu)	5%	3%	6%	4,6%
Krom (Cr)	13%	22%	16%	17,0%
Kvicksilver (Hg)	4%	4%	2%	3,2%
Nickel (Ni)	10%	12%	20%	13,9%

Sammanfattning av U5 - U7, åtaganden och förslag

De utredningar som genomförts inom ramen för U5-U7 leder fram till ett strategiskt vägval: ska lakvattnet även fortsättningsvis ledas till Skara kommuns reningsverk och behövs i så fall ytterligare rening med avseende på metaller eller ska lakvattnet behandlas lokalt och släppas ut i det närliggande dikessystemet och vad ska den lokala reningen i så fall avse?

De försök som utförts med SBR- respektive filtertechnik visar att godtagbara reningresultat kan erhållas med avseende på metaller. När det gäller avskiljning av kväve (totalkväve och ammoniumkväve) är SBR-tekniken bättre än den som kan erhållas i Skara kommuns avloppsreningsverk. SBR-teknik ger även en avskiljning av fosfor, dock inte lika hög som den som kan erhållas genom kemisk fällning i Skara kommuns avloppsreningsverk. Lokal SBR-rening med utsläpp till dikessystemet innebär alltså ett större utsläpp av fosfor till Flian jämfört med rening vid Skara kommuns avloppsreningsverk, vilket typiskt sett skulle kunna försvåra möjligheterna att uppnå god ekologisk status i Flian år 2021. Utförda beräkningar visar dock att tillförseln av fosfor till Flian med ett SBR-behandlat lakvatten är mycket begränsad, ca 20 kg/år, om ingen fastläggning sker i dikessystemet. Denna mängd ska jämföras med de ca 10 000 kg fosfor som varje år transporteras i Flian. På dessa uppgifter drar bolaget slutsatsen att de begränsade mängder fosfor som tillförs Flian via SBR-reningen är av försumbar betydelse vid bedömningen av förutsättningarna för att Flian ska uppnå god ekologisk status år 2021. I sammanhanget bör också framhållas att miljö kvalitetsnormen för ekologisk status inte är en sådan gränsvärdesnorm som avses i 5 kap. 2 § 3 miljöbalken.

SBR-behandling av lakvattnet innebär att dikessystemet och Flian tillförs klorider (salter). Med hänvisning till att dikessystemet saknar skyddsvärde samt till den utspädning som erhålls i dikessystemet och framför allt vid utloppet till Flian, bedöms utsläppet av klorider inte medföra någon beaktansvärd miljöpåverkan.

På grund av det ovan anförda förespråkar SUEZ Recykling AB det vägval som innebär lokal lakvattenrening med utsläpp till dikessystemet. Skulle detta vägval accepteras åtar sig bolaget att ha installerat rening med SBR-teknik inom två år från lagakraftvunnen dom. Med detta vägval saknas skäl att närmare överväga åtgärder eller villkor enligt U7.

SUEZ Recykling AB föreslår att frågan om villkor för utsläpp av lakvatten från anläggningen skjuts upp under en ny prövotid. Under den nya prövotiden åtar sig SUEZ Recykling AB

- att installera lokal rening med SBR-teknik efter lakvattendammen och
- att trimma in och optimera reningen med avseende på relevanta parametrar.

När SBR-reningen visat sig fungera på avsett sätt bör tillsynsmyndigheten ges rätt att medge att utgående lakvatten får avledas till dikessystemet. Även om sådant medgivande har lämnats bör möjlighet finnas att ledas det utgående lakvattnet till Skara kommuns avloppsreningsverk, exempelvis vid underhållsåtgärder, driftstörningar och liknande händelser.

SUEZ Recykling AB föreslår att resultaten av utredningarna liksom förslag till kompletterande åtgärder eller slutliga villkor ska ges in till domstolen senast fyra år efter lagakraftvunnen dom. Avseende förslag till nya provisoriska föreskrifter i denna del, se sammanfattning av talan nedan.

U8 - Kriterier för användning av restprodukter

Utredningsuppdraget avser fastställande av lämpliga kriterier avseende användning av restprodukter för anläggningsändamål utanför sluttäckningens tätskikt med hänsyn till vattenrecipientens skyddsbehov. I villkor 11 finns kriterier i övrigt för användningen av restprodukter för anläggningsändamål. Dessa kriterier innebär, såvitt nu är av intresse, att massor får användas som konstruktionsmaterial utanför sluttäckningens tätskikt 1 om föroreningsinnehållet inte överstiger Naturvårdsverkets generella riktlinjer för mindre känslig markanvändning. Massor med högre föroreningsinnehåll får användas efter godkännande av tillsynsmyndigheten, om riktvärden saknas ska bolaget redovisa en miljöriskanalys på vilken kriterier för användandet kan grundas. Som underlag för bedömningen av vattenrecipientens skyddsbehov hänvisas till den ovan nämnda utredning av recipientförhållandena jämte därtill hörande naturvärdesinventering. Utredningarna visar att dikessystemet, som bedöms vara recipient för avrinnande vatten från deponins sluttäckning, har låga naturvärden. Utredningarna visar att Flian har hög näringshalt och att det är angeläget att minska recipientens belastning av näringsämnen, dvs. kväve och fosfor. Däri ligger recipientens skyddsbehov.

Baserat på det ovan nämnda åtar sig SUEZ Recykling AB att inte använda konstruktionsmaterial med högt innehåll av näringsämnen, exempelvis kommunalt reningsverksslam, utanför sluttäckningen tätskikt utan att först ha inhämtat tillsynsmyndighetens godkännande. Godkännande bör kunna lämnas om utförda laktest visar att läckaget av näringsämnen är försumbart.

I det slutliga villkoret 11b anges att restprodukter får användas som konstruktionsmaterial utanför sluttäckningens tätskikt om föroreningsinnehållet i materialet inte överstiger Naturvårdsverkets generella riktvärden för mindre känslig markanvändning (MKM). Restprodukter med högre föroreningsinnehåll får användas efter godkännande av tillsynsmyndigheten. Detsamma gäller om generella riktvärden saknas. SUEZ Recykling AB har i provotidsredovisningen och med utgångspunkt i utförd recipientbedömning, föreslagit ett kompletterande villkor 11c av innebörd att kommunalt reningsverksslam eller andra restprodukter med högt innehåll av näringsämnen inte får användas utanför deponins tätskikt utan tillsynsmyndighetens godkännande.

Med anledning av vad Länsstyrelsen anfört vill SUEZ Recykling AB inledningsvis klargöra att i princip allt vatten som passerar deponins sluttäckning antingen hamnar i deponin och blir till lakvatten eller fångas upp i sluttäckningens dränering och avleds till ytvattendike. Bolaget anser därför att ett eventuellt kompletterande villkor bör utgå från Naturvårdsverkets riktvärden till skydd för ytvatten (dvs. dikessystemet och Flian). Vid prövningen av slutliga villkor bör man alltså kunna utgå från att det inte finns någon skyddsvärd grundvattenförekomst i anläggningens närhet.

SUEZ Recykling AB anser att provningsunderlaget ger stöd för uppfattningen att det närliggande dikessystemet och Flian inte är påverkade av de nyssnämnda ämnen i sådan omfattning att det föreligger ett särskilt skyddsbehov utöver det generella skydd som säkerställs genom hänvisningen till MKM i gällande villkor 11b. Bolagets förstahandsinställning är därför att någon ytterligare reglering till skydd för vattenrecipienten inte behövs. Bolaget har dock inget emot att diskutera en ytter-

ligare skälig och ändamålsenlig reglering av föroreningsinnehållet i de restprodukter som avses användas utanför tätskikt.

SUEZ Recykling AB är angeläget att den slutliga regleringen av de kriterier som ska gälla för användning av restprodukter för konstruktionsändamål utanför deponins tätskikt inte skapar hinder för bolaget att agera fritt på marknaden för restprodukter. Bolaget har samtidigt förståelse för tillsynsmyndighetens uppfattning, att hänsynen till vattenrecipientens skyddsbehov gör att sluttäckningsmaterialets lakbarhet också är av relevans.

Enligt bolagets uppfattning bör kriterier för restprodukternas lakbarhet inte ställas upp vid mottagandet av restprodukterna till Rödjorna-anläggningen. Kriterierna bör istället gälla vid användning av restprodukter som konstruktionsmaterial utanför deponins tätskikt. En sådan ordning innebär att SUEZ Recykling AB får ta en kommersiell risk i det att restprodukter som tagits emot i syfte att senare kunna nyttiggöras som sluttäckningsmaterial kanske visar sig ha sådana lakningsegenskaper att nyttiggörandet omöjliggörs. Under de förutsättningar som anges nedan är bolaget dock berett att ta en sådan risk.

- För det första ska för restprodukterna gälla de grundläggande och generella kraven på lämplighet som anges i gällande villkor 11. Det innebar exempelvis att restprodukter med högt innehåll av tegel, betong och rivningsrester inte kan komma ifråga. Dessutom ska gälla att restprodukter med högt innehåll av näringsämnen inte får användas utan tillsynsmyndighetens godkännande. En beskrivning av mottagningskontroll och tillvägagångssätt vid provtagning och utvärdering kommer att införlivas i kontrollprogrammet. Dessa kriterier gäller generellt för alla restprodukter och gäller alltså oberoende av vad som anges i punkterna nedan. De innebär heller inget nytt i förhållande till vad som diskuterades vid huvudförhandlingen.
- Restprodukter som uppfyller kraven på KM ska få användas. Restprodukternas lakbarhet behöver inte testas särskilt.
- Restprodukter som inte uppfyller kraven på KM men som klarar kraven på MKM, ska laktestas för att få användas. Laktest ska avse L/S10 och omfatta en representativ restmaterialmängd om ca 2000 ton, vilket motsvarar ca 25

analyser vid en normal sluttäckningskampanj. Detta är en provtagningsfrekvens som SUEZ Recykling AB tidigare använt vid sluttäckning på andra anläggningar och som bolaget anser ge ett representativt resultat. Om laktest visar att restprodukterna uppfyller kriterierna för att läggas på en deponi för inert avfall (jfr 22 § NFS 2004:10), ska restprodukterna få användas. Om nyssnämnda kriterier inte uppfylls men om det skulle ha funnits goda förutsättningar för dispens enligt 35 b§ 1 st NFS 2004:10, ska restprodukterna få användas efter tillsynsmyndighetens godkännande. Tillsynsmyndighetens godkännandeprövning ska därvid ske enligt de kriterier som gäller vid dispensprövning enligt NFS.

- Tillsynsmyndigheten ska alltid kunna godkänna avsteg från vad som angetts ovan om det föreligger godtagbara skäl.

Sammanfattning av talan

SUEZ Recykling AB föreslår sammanfattningsvis att domstolen avslutar provotidsförfarandet såvitt avser såväl a) inläckage av grundvatten till verksamhetsområdet samt utsläpp av vatten från detsamma, som b) användning av restprodukter för anläggnings- och konstruktionsändamål utanför sluttäckningens tätskikt inom verksamhetsområdet, såvitt avser skyddet för vattenrecipienten.

SUEZ Recykling AB föreslår att domstolen upphäver de provisoriska föreskrifterna P1-P5.

SUEZ Recykling AB föreslår att domstolen meddelar ett nytt slutligt villkor 11 c med följande innehåll:

11 c. Utanför sluttäckningens tätskikt får, med hänsyn till vattenrecipientens skyddsbehov, kommunalt reningsverksslam eller andra restprodukter med högt innehåll av näringsämnen inte användas.

Restprodukter som klarar NV:s generella riktvärden för Känslig Markanvändning får användas. Restprodukter som överstiger nyssnämnda värden men som klarar NV:s generella riktvärden för Mindre Känslig Markanvändning, ska laktestas. Laktestet ska avse L/S10 och omfatta en representativ mängd om ca 2000 ton massor.

Om laktestet visar att restprodukterna uppfyller tillämpliga lakningskriterier för att få läggas på en deponiför inert avfall (f.n. 22 § NFS 2004:10), får restprodukterna användas. Efter tillsynsmyndighetens godkännande får restmaterial, som uppfyller förutsättningarna för dispens från lakningskriterierna (f.n. 35b § 1 st NFS 2004:10) också användas.

Tillsynsmyndigheten får i det enskilda fallet också godkänna avsteg från vad som angetts ovan i denna punkt 11c.

SUEZ Recykling AB föreslår vidare att domstolen skjuter upp frågan om villkor för utsläpp av lakvatten från anläggningen under en ny provotid.

SUEZ Recykling AB föreslår att domstolen ålägger bolaget att under den nya provotiden installera lokal rening med SBR-teknik efter lakvattendammen och att trimma in och optimera reningen med avseende på relevanta parametrar.

SUEZ Recykling AB föreslår att domstolen ålägger bolaget att till domstolen redovisa resultaten av utredningarna jämte förslag till ytterligare åtgärder eller slutliga villkor senast fyra år efter lagakraftvunnen dom.

SUEZ Recykling AB föreslår att domstolen föreskriver följande provisoriska föreskrifter, att gälla tills vidare:

P1. *Utrustning för lokal rening med SBR-teknik ska ha tagits i drift senast två år från lagakraftvunnen dom.*

P2. *Utgående lakvatten ska överledas till Skara kommuns avloppsreningsverk eller annan extern anläggning med motsvarande rening. När den lokala reningen fungerar på avsett sätt får tillsynsmyndigheten medge att utgående lakvatten avleds till dikessystemet.*

*P3. Utgående lakvatten får som riktvärde** och rullande sexmånadersmedelvärde inte överstiga följande halter. Provtagning på lakvattnet ska ske i enlighet med gällande kontrollprogram för anläggningen.*

Parameter	Halter utgående vatten
pH	6-9
Konduktivitet	1 000 mS/m
Cl	2 000 mg/l
As	25 µg/l
Pb	20 µg/l
Cd	5 µg/l
Co	15 µg/l
Cu	60 µg/l
Cr	80 µg/l
Ni	50 µg/l
Zn	250 µg/l
COD _{Cr}	600 mg/l
BOD ₇	80 mg/l
N-tot	500 mg/l
P-tot	3 mg/l

***Med riktvärde avses ett värde som om det överskrids medför skyldighet för tillståndshavaren att vidta åtgärder så att värdet kan innehållas.*

SUEZ Recykling AB föreslår att domstolen bemyndigar tillsynsmyndigheten att meddela villkor även rörande den närmare lokaliseringen och utformningen av en eventuell tillkommande lakvattendamm.

INKOMNA YTTRANDEN

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap och Havs- och vattenmyndigheten har förklarat att de avstår från att yttra sig i målet.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län har anfört följande.

Länsstyrelsens ställningstagande

Länsstyrelsen tillstyrker bolagets förslag att domstolen avslutar provotidsförfarandet vad gäller

- inläckage av grundvatten till verksamhetsområdet samt utsläpp av vatten från detsamma,
- användning av restprodukter för anläggnings- och konstruktionsändamål utanför sluttäckningen tätskikt inom verksamhetsområdet.

Vidare anser Länsstyrelsen i enlighet med bolaget att en ny provotid är nödvändig rörande frågor förknippade med behandling och utsläpp av lakvatten från anläggningen.

Vad avser bolagets förslag att de provisoriska föreskrifterna ska upphävas anser Länsstyrelsen att P 1 som rör lakvatten från ytor där farligt avfall hanteras bör fastställas som slutligt villkor. Alternativt bör det delegeras till Länsstyrelsen att vid behov fastställa ett sådant villkor. I övrigt kan provotidsvillkoren upphävas enligt bolagets önskemål förutsatt att de ersätts med nya i tillämpliga delar för den nya provotiden.

Länsstyrelsen tillstyrker huvudsakligen bolagets förslag till villkor 11c men anser att det av regleringen i villkoret om provtagning tydligare ska framgå att det gäller alla massor samt att skrivningen kring provtagning preciseras enligt länsstyrelsens förslag. (Ändring i kursiv text.)

11c) Utanför sluttäckningsens tätskikt får, med hänsyn till vattenrecipientens skyddsbehov, kommunalt reningsverksslam eller andra restprodukter med högt innehåll av näringsämnen inte användas. Restprodukter som klarar NV:s generella riktvärden för Känslig Markanvändning får användas. Restprodukter som överstiger nyssnämnda värden, men som klarar NV:s generella riktvärden för Mindre Känslig Markanvändning, ska laktestas. Laktestet ska avse L/S10.

Provtagning av totalhalter resp. laktest ska ske genom ett representativt samlingsprov med en maximal enhetsvolym om 2000 ton. Dock ska minst ett prov tas från varje plats/projekt material levereras.

Om laktestet visar att restprodukterna uppfyller lämpliga lakningskriterier för att läggas på en deponi för inert avfall (f.n. 22 § NFS 2004:10), får restprodukterna användas. Efter tillsynsmyndighetens godkännande får restmaterial, som uppfyller förutsättningarna för dispens från lakningskriterierna (f.n. 35 b § 1 st NFS 2004:10) också användas. Tillsynsmyndigheten får i det enskilda fallet också godkänna avsteg från vad som angetts ovan i denna punkt 11c).

Länsstyrelsen tillstyrker bolagets förslag att bolaget åläggs att

- installera lokal rening med SBR-teknik efter lakvattendammen och att trimma in och optimera reningen avseende på relevanta parametrar,
- utreda förutsättningar att införa kompletterande rening med avseende på fosfor samt
- komma in med redovisning med förslag till ytterligare åtgärder eller slutliga villkor senast 4 år efter lagakraftvunnen dom.

Länsstyrelsen yrkar vidare att hur lakvatten från den avslutade askcellen slutligt ska omhändertas också ska omfattas av prøvotiden och att bolaget under denna period fortsatt kartlägger detta delflöde för att säkerställa ökad kunskap.

Länsstyrelsen tillstyrker bolagets förslag till nya provisoriska villkor med undantag av sista meningen i P2. Länsstyrelsen avstyrker därmed bolagets förslag om att ge Länsstyrelsen delegation att tillåta avledande av renat lakvatten till lokal recipient.

Länsstyrelsen tillstyrker bolagets förslag att bemyndiga tillsynsmyndigheten att meddela villkor rörande den närmare lokaliseringen och utformningen av en eventuellt tillkommande lakvattendamm.

Länsstyrelsen tillstyrker också det förslag bolaget redovisar i kompletteringen till prøvotiden att tillsynsmyndigheten får delegation rörande det s.k. renavvattendikets utformning och funktion och yrkar vidare att delegationen utökas till att omfatta alla områden där in- eller utläckage sker av betydelse för omgivningspåverkan eller lakvattenbildning.

*Länsstyrelsens bedömning*Utredning U 1

Redovisningen visar på att läckage förekommer som inte är ringa. Det största läckaget förefaller ske åt norr och nordväst, men det finns också ett läckage till det så kallade renvattendiket i söder. Det är oklart, utifrån genomförda utredningar, om dagens vattenavledning är den bästa för att minimera läckaget. Länsstyrelsen anser att man bör arbeta för att hitta bättre lösningar i de delar det är möjligt, och att detta kan ske inom ramen för tillsyn. Länsstyrelsen delar därför bolagets uppfattning att provotiden kan avslutas.

Länsstyrelsen tillstyrker bolagets förslag i kompletteringen till provotidsredovisningen att tillsynsmyndigheten genom delegation kan ta beslut rörande det s.k. renvattendikets utformning och funktion. Länsstyrelsen anser dock att delegationen även ska omfatta alla områden där in- och utläckage sker av betydelse för omgivningspåverkan eller lakvattenbildning.

Utredning U2

Länsstyrelsen konstaterar att bolaget gjort en karta i enlighet med provotidsutredningen.

Vad gäller utsläpp från askcellen jämför bolaget utgående halter från askcellen med utgående lakvattenhalter. Vilken rening som sker i befintlig damm och vilket bidrag som cellen egentligen har rörande inkommande lakvatten till dammen är därför inte tydligt. Denna brist i underlaget är av betydelse för metaller medan klorider kan fortsättas gå igenom dammen utan en minskning.

Den metall som i första hand är viktig att följa upp är kadmium. Skara reningsverk har idag en relativt hög kadmiumhalt i slammet varför uppströmsarbete är motiverat. Då bolaget föreslår fortsatt provotid på anläggande av lakvattenrening anser Länsstyrelsen att frågan om lämpligaste omhändertagandet av flödet från askcellen också ska omfattas av den fortsatta provotiden.

Utredning U3

Det dagvatten som avleds från deponin kommer att komma i kontakt med sådant avfall som får användas utanför tätskikt. Länsstyrelsen delar inte bolagets uppfattning att dagvatten såsom bolaget beskriver vatten från sluttäckningen inte behöver kunna kontrolleras. Länsstyrelsen anser dock att det inte är nödvändigt att frågan regleras ytterligare då detta ryms inom bolagets ansvar för att bedriva egenkontroll och den övriga omgivningskontroll bolaget ska bedriva.

Vad gäller nya ytor där dagvatten kan vara relevant att avleda delar länsstyrelsen bolagets bedömning att detta kan hanteras genom anmälningsförfarande.

Utredning U4

Länsstyrelsen anser att utredningsvillkoret är uppfyllt och inte motiverar någon ytterligare åtgärd.

Utredning U5-7

I det strategiska val som ska göras vill Länsstyrelsen understryka att frågan om fosforering till recipient också är central. Bedömningen av vad bolaget anför om att miljö kvalitetsnormen för att ekologisk status inte är en gränsvärdesnorm som avses i 5 kap. 2 § 3 miljöbalken är just föremål för "svensk tolkningsomprövning" efter ett utslag från EU-domstolen. Under alla förhållanden är Länsstyrelsens utgångspunkt att övergång till en lokal rening inte ska medföra en ökad belastning av fosfor på recipienten på sikt.

Med detta sagt tillstyrker Länsstyrelsen bolagets förslag om att under en provotid anlägga och trimma in en SBR-anläggning samt redovisa förutsättningar att införa kompletterande rening med avseende på fosfor.

Länsstyrelsen anser att frågan om att tillåta avledande av renat lakvatten till lokal recipient efter lokal rening är av sådan betydelse att delegation enligt bolagets förslag inte är lämplig. Vid en situation där bolaget önskar avleda vattnet lokalt torde tillräckligt underlag föreligga för att lämna in provotidsutredningen till domstolen där frågan slutligt avgörs enligt Länsstyrelsens bedömning.

Utredning U8

Sluttäckningen kommer att kräva stora mängder av massor. Länsstyrelsen har förståelse för de skäl bolaget framfört att regleringen av vilka massor som kan användas behöver ta hänsyn till att massor kommer att behöva insamlas under en längre tid samt vara praktisk och anpassad till marknaden.

Utifrån beskrivda förutsättningar tillstyrker Länsstyrelsen i huvudsak bolagets förslag. Länsstyrelsen anser dock att förutsättningarna för provtagning ska tydliggöras i villkoret så att skrivningen om provtagning tydligt omfattar alla massor samt att det alltid ska tas minst ett samlingsprov från varje projekt/plats massor har hämtats. Rörande möjligheten att meddela undantag rörande lakkriterierna tillstyrker länsstyrelsen villkorsförslaget, men vill förtydliga förutsättningen för detta. I bolagets redogörelse i frågan i yttrandet används ordet "ska" rörande meddelande av undantag medan villkorsförslaget på motsvarande plats har "får". Länsstyrelsen vill med anledning av detta förtydliga att vi tillstyrker villkorsförslagets "får" men att detta inte ska uppfattas som att det ska tillämpas som "ska" utifrån vad bolaget tidigare skrivit i yttrandet utan att detta får avgöras från fall till fall.

BOLAGETS BEMÖTANDE AV LÄNSSTYRELSENS YTTRANDE*U1 – Grundvatten*

SUEZ Recykling AB vidhåller att Länsstyrelsens bemyndigande bör begränsas till renvattendikets utformning och funktion och motsätter sig den av Länsstyrelsen föreslagna utvidgningen. Frågor om renvattendikets närmare utformning och funktion kan lösas genom tillsynen.

U2 – Lakvattensystem

SUEZ Recykling AB bestrider att provotidsförfarandet i denna del ska fortsätta och utvidgas med frågor om separat omhändertagande av lakvatten från askcellen. SUEZ Recykling AB bedömer det mer relevant att se frågan om villkor för utsläpp av lakvatten från anläggningen utifrån ett helhetsperspektiv. För det fall bolaget tillåts installera utrustning för lokal rening med SBR-teknik med efterföljande ut-

släpp till lokal recipient, är frågan om kadmiumhalten i Skara kommuns reningsverksslam inte längre av intresse i målet.

U3 – Dagvattensystem

SUEZ Recykling AB vidhåller vad som tidigare anförts.

U4 – Karaktärisering av lakvatten

SUEZ Recykling AB vidhåller vad som tidigare anförts.

U5 - U7 Avledning av lak- och dagvatten

SUEZ Recykling AB vidhåller sina förslag i dessa delar och medger att gällande provisoriska föreskriften P 1 föreskrivs som slutligt villkor.

Med anledning av vad Länsstyrelsen anfört om oklarheter vad gäller den rättsliga innebörden av miljökvalitetsnormer för ekologisk status, vill bolaget betona att installationen av lokal SBR-rening av det samlade lakvattnet från Rödjornaanläggningen utgör en kraftfull och kostsam satsning från bolagets sida på att en gång för alla lösa frågan om lakvattenutsläppet. Från företagssynpunkt är det alltså oacceptabelt att investera i kvalificerad lakvattenrening (SBR-utrustning och eventuellt ytterligare reningsutrustning m.m.) om det på grund av förhöjt fosforinnehåll skulle finnas osäkerheter i möjligheten att avleda behandlat vatten direkt till recipienten. För det fall det föreligger en sådan rättslig osäkerhet som Länsstyrelsen anför är den enda rimliga lösningen att frågan om installation av SBR-utrustning får anstå tills den rättsliga osäkerheten har undanröjts. SUEZ Recykling AB vill i sammanhanget hänvisa till att mark- och miljödomstolen i Vänersborg, med anledning av EU-domstolens avgörande, nyligen uttalat att kraven på försiktighetsmått m.m. alltjämt ska utgå från det utrymme som ges av skälighetsregeln i 2 kap. 7 § MB. I det målet (dom den 30 september 2015 i mål nr M 683-14), liksom i detta mål, var tillåtligheten av verksamheten redan prövad av domstolen.

SUEZ Recykling AB har i tidigare redovisning av SBR-reningsförsök angett att eftersom SBR-försöket inte optimerades för fosforrening kan analyser från försöket

inte användas till att bedöma storleksordningen på en kommande fosforrening. Jämförelser har istället gjorts mot reningsgraden på en SBR-anläggning inom en annan av bolagets avfallsanläggningar (Kovik) och mot reningsgraden på Skara Energis avloppsreningsverk, som idag renar vatten från Rödjorna. Av tabellen över jämförelserna kan utläsas att SBR-anläggningen på Kovik har en genomsnittlig reningsgrad av fosfor om 57 % och att Skara Energis avloppsreningsverk har en genomsnittlig reningsgrad av fosfor om 96 %. En svårighet vid jämförelser med andra reningsanläggningar är att inkommande fosforhalter skiljer sig åt. Kovik har en genomsnittlig ingående fosforhalt som är ungefär dubbelt så hög som den på Rödjorna och Skara Energis avloppsreningsverk har en genomsnittlig ingående fosforhalt som är ungefär tio gånger så hög som den på Rödjorna.

Vid jämförelse med fosforrening på Skara Energis avloppsreningsverk bör även noteras dels att vatten från Rödjorna enbart utgör några procent av avloppsreningsverkets inkommande vatten för rening och dels att det genomsnittliga innehållet av fosfor i det inkommande vattnet till avloppsreningsverket är betydligt högre än i vatten från Rödjorna. Den 96 %-iga reningen av fosfor är ett genomsnitt för alla inkommande vattenströmmar och vatten med ett högre inkommande halt av fosfor bör få en högre reningsgrad än vatten med låg inkommande fosforhalt (såsom vatten från Rödjorna). Det medför att det är svårt att bedöma reningsgraden av fosfor inom avloppsreningsverket på just vattnet från Rödjorna. Även vid en jämförelse med SBR-anläggningen på Kovik är det svårt att bedöma vilken reningsgrad av fosfor vatten från Rödjorna skulle få i samma process. Anläggningen på Kovik är äldre och bolagets målsättning med en SBR-anläggning på Rödjorna är att få en bättre reningsgrad av fosfor. Utökad fosforrening är också en av de frågor som bolaget föreslår ska utredas vidare.

U8 – Kriterier för användande av restprodukter

För en rationell sluttäckning utanför deponins täckskikt krävs att stora volymer massor (> 100 000 kubikmeter) kan tas emot för anläggnings- och konstruktionsändamål. Sådana massor blir ofta tillgängliga vid större projekt, såsom exempelvis infrastrukturprojekt och bostadsbyggande. För att säkra tillgång till tillräckligt stora

volymer anläggnings- och konstruktionsmassor krävs att bolaget på ett snabbt och rationellt sätt och med bindande verkan i förväg kan bedöma massornas lämplighet för ändamålet. Villkoren måste bestämmas med detta som utgångspunkt.

Länsstyrelsen har i huvudsak tillstyrkt SUEZ Recykling AB:s villkorsförslag 11c men förslagit att följande förtydligande ska läggas till:

Provtagning av totalhalter resp. laktest ska ske genom ett representativt samlingsprov med en maximal enhetsvolym om 2000 ton. Dock ska minst ett prov tas från varje plats/projekt material levereras.

SUEZ Recykling AB godtar att den första meningen läggs till. När det gäller den andra meningen har bolaget förståelse för Länsstyrelsens intention, men för att kunna uppnå en rationell hantering av massor inom anläggningen och inte behöva tacka nej till massor från mindre saneringsprojekt i närområdet behöver ett krav på provtagning avse massor av en viss minsta volym. I närområdet genomförs främst projekt som genererar mindre volymer massor. Några större infrastrukturprojekt eller liknande som kan generera större volymer massor är vad bolaget känner till inte planerade.

Det kommer att ta några år från det att massor tas in till Rödjorna till dess att de används som sluttäckningsmaterial. De projekt som genererar mindre än 1000 ton massor härrör i regel från små schaktentreprenader i närområdet. En typisk sådan entreprenad omfattar ca 100 ton massor. För sådana begränsade entreprenader skulle kostnaden för ett laktest uppta en oproportionerligt stor andel (uppemot 50 %) av behandlingskostnaden. Konsekvensen av ett krav på laktest av massor från alla projekt oavsett storlek och plats kan därmed bli att den behandlingskostnad som bolaget kan erbjuda på marknaden inte längre är konkurrenskraftig med följd att massorna transporteras till annan, mer avlägsen behandlingsanläggning.

Mottagna massor kan komma att lagras ganska lång tid innan de laktestas vilket typiskt sett sker kort inpå nyttiggörandet. Om massor från alla olika projekt/platser

måste särhållas inom Rödjorna-anläggningen ända fram till provtagning blir det med nödvändighet fråga om ett stort antal högar, vilket motverkar en rationell, kostnadseffektiv och konkurrenskraftig masshantering. Länsstyrelsens tillägg i andra meningen innebär att massor från olika saneringsprojekt måste särhållas innan de kan användas vilket varken är rationellt eller kostnadseffektivt.

För att det ska vara möjligt för SUEZ Recykling AB att ta emot massor från mindre projekt krävs alltså sammanfattningsvis att massor från mindre projekt kan läggas ihop i större högar. Alternativet blir att anläggningen, tvinigas tacka nej till massor från mindre projekt, vilket i majoriteten av fallen är projekt i närområdet, vilka då istället måste köras till andra anläggningar längre bort. En lösning där massor från mindre projekt kan samlas ihop till en större hög, på vilken provtagning sker måste därför enligt bolaget vara den mest miljömässigt fördelaktiga. Bolaget motsätter sig därför tillägget i andra meningen i Länsstyrelsens föreslagna tillägg.

I det fall domstolen skulle finna att ett prov per 2000 ton massor inte är tillräckligt och att det är miljömässigt nödvändigt och motiverat att provta separata projekt så bör ett sådant krav i vart fall inte omfatta projekt varifrån mindre volymer än 1000 ton erhålls. Länsstyrelsens föreslagna skrivning skulle då kunna förstydligas enligt följande: *"Dock ska minst ett prov tas från massor från samma plats/projekt om det totalt från projektet eller platsen levereras mer än 1000 ton."*

DOMSKÄL*Allmänt*

Mark- och miljödomstolen konstaterar inledningsvis att bolaget har gett in föreskriven provotidsredovisning med avseende på samtliga utredningspunkter U1-U8 och efter ett remissförfarande ändrat sina yrkanden i fråga om delegation samt slutliga villkor för användning av restprodukter för anläggnings- och konstruktionsändamål inom verksamhetsområdet utanför sluttäckningens tätskikt med hänsyn till vattenrecipientens skyddsbehov.

I det beslutsunderlag som har getts in beskrivs vidtagna åtgärder samt utförda undersökningar, i förekommande fall med mätresultat samt planerade åtgärder. Detta underlag ligger till grund för domstolens avgörande och föranleder inte ytterligare redovisningsbehov i domskälen. Med hänsyn tagen till provotidsredovisningens omfattning väljer därför domstolen att i det följande redogöra för sina ställningstagande med inriktning på föreslagna villkor i målet, fortsatta utredningsbehov och provisoriska föreskrifter.

U1 – Grundvatten

Det är obestridligt att verksamheten förorsakar inläckage och förorening av grundvatten. Domstolen instämmer i den bedömning som länsstyrelsen gjort att läckaget inte är ringa och att deponins omgivningspåverkan är ett faktum. Bolagets bedömning att merparten av det lakvattenpåverkade grundvattnet har strömmat ut till dikessystemet inom så pass långt avstånd som 300 meter från anläggningen inte kan motivera slutsatsen att något åtgärdsbehov inte förligger. Provresultat från grundvattenbrunnar visar fortsatt höga halter av exempelvis klorid (Cl⁻) i G5 och G12 (enligt miljörapport 2014, bilaga 19 kompletteringen).

Av inlämnad provotidsredovisning framgår ett flertal åtgärdsalternativ för att begränsa tillrinningen av ovidkommande yt- och grundvatten till deponin. Någon närmare kostnadsberäkning av de enligt bolaget tekniskt sammansatta och kostsamma lösningarna finns dock inte i beslutsunderlaget. Då frågan om åtgärdsbehov är komplex och beroende av framtida avfallshantering finner domstolen att tillståndet ska innehålla ett slutligt villkor som säkerställer ett krav på en kontinuerlig kon-

troll och underhåll av dikessystem samt krav på att en åtgärdsplan senast tre månader efter lagakraftvunnen dom i detta mål ska lämnas in till tillsynsmyndigheten. Bolagets bedömning att det inte föreligger några åtgärdsbehov i frågan om närliggande dricksvattenbrunnar bör verifieras genom att lämplig kontroll anges i åtgärdsplanen.

Domstolen kan dela bolagets och länsstyrelsens bedömning att prøvotiden i frågan om grundvatten bör avlutas. Trots bolagets invändningar mot utökad delegation finns det skäl att i enlighet med länsstyrelsens yrkande bemyndiga tillsynsmyndigheten att vid behov besluta om åtgärder om in- eller utläckage sker av betydelse för omgivningspåverkan (punkt C 12 i domslutet).

U2 – Lakvattensystem

Sökt och meddelat tillstånd avser en betydande utökning av hanterade avfallsmängder, inklusive behandling och deponering av farligt avfall. Enligt bolaget kräver vissa vatten uppsamling och avledning till lakvattendammen medan andra kan avledas direkt till recipienten. Bolaget bestrider dock att prøvotidsförfarandet i denna del ska fortsätta och utvidgas med frågor om t.ex. separat omhändertagande av lakvatten från askcellen. Reningsgraden i befintlig lakvattendamm är dock oklar liksom den påverkan som utsläpp från askcellen har på inkommande lakvatten till dammen. Det saknas även underlag som möjliggör bedömning av kostnaden för åtgärdsbehov som föranleds av utsläppen från askcellen, t.ex. för att genom indunstning minska kloridhalten från denna föroreningskälla.

Av bilaga 17 i prøvotidskompletteringen framgår att under åren 2000 - 2013 var medelhalten 1173 mg/l för Cl^- , 346 mg/l för NH_4^+ och 344 mg/l för Tot-N i utgående lakvatten. Utsläpp av dessa ämnen har år 2014 motsvarat ca 81 ton Cl^- , 17,4 ton NH_4^+ och 22,3 ton Tot-N. Dessa mängder är inte ringa och fordrar omgående åtgärder. De höga halterna av NH_4^+ och Cl^- kan även påverka det akvatiska livet i de övre delarna av diket öster om deponin. Det är inte givet att diket låga skyddsvärdet utesluter åtgärdsbehov, då vattnet i diket kan drickas av betes- och andra djur från närliggande gårdar.

Som nämns ovan är det oklart i vilken grad de totala utsläppen av tungmetaller från askcellen kommer att oskadliggöras genom framtida SBR-rening innan de når närliggande vattendrag. Eftersom bolaget föreslår fortsatt provotid för bl. a. anläggande av lakvattendammen bör frågan om lämpligaste omhändertagande av flödet från askcellen tillika reducering av utsläppsmängder från denna föroreningskälla också omfattas av den fortsatta provotiden.

Vid en samlad bedömning finner därför mark- och miljödomstolen att frågan om lakvattensystem, dess kontroll och behandling av olika delströmar har nära samband med utredningsvillkor U5-U7 som avser lakvattenhantering. Av denna anledning bör provotidsutredningen i denna del inte avslutas.

U3 – Dagvattensystem

Enligt bolaget saknas det skäl att samla upp, kontrollera och behandla dagvattenströmmar som kommer från sluttäckningen och avrinner till anläggningens norra eller södra renvattendike. Någon kontroll fordras inte heller enligt bolaget av de dagvatten som kommer i kontakt med sådant avfall som får användas utanför tätskikt och som sedan avrinner till omgivningen utanför verksamhetsområdet.

Sammantaget delar domstolen bolagets och länsstyrelsens bedömning att påverkan från nya ytor ska omfattas av anmälningsförfarande och att det saknas skäl att meddela ett slutligt villkor i denna del. Enligt befintligt villkor 13 ska vatten från samtliga hanteringsytor samlas upp som lakvatten under den tid som ytorna rymmer avfall. Befogad kontroll av dagvattenströmmar bör dock rimligen omfattas av antingen bolagets egenkontroll, som länsstyrelsen angett, eller regleras av tillsynsmyndigheten genom beslut om kontrollprogram. Provotidsutredningen i denna del bör därför avslutas.

U4 - Karaktärisering av lakvatten

Utredningsvillkor U4 innefattar krav på redovisning av lakvattnets innehåll av kvicksilver (Hg), totalt organiskt kol (TOC), olja (mätt som oljeindex) och polyaromatiska hydrokarboner (PAH). Sex provtagningar har utförts under år

2013-2014. Enligt kompletterande uppgifter om provhantering har lakvattnets analys av Hg, TOC, olja och PAH gjorts på icke filtrerade prover. Utöver uppmätta halter av efterfrågade i U4 analysparametrar redovisar bolaget i underbilaga 1 till ÅF infrastructure AB:s utredning av recipientstatus (flik 6 till bolagets prøvotidsutredning) ytterligare analysresultat av utgående lakvatten i provpunkt L1 utgående. Av dessa framgår att föroreningshalter i utgående lakvatten är relativt höga för vissa analysparametrar. Vilken provhantering som tillämpas vid utsläppskontroll bedöms vara av betydelse vid jämförelse med uppgifter i avsnitt 2.1.3, 2.2.1, 3.1 och 3.3 av Swecos rapport under flik 7 i bolagets prøvotidsredovisning och tyder på att vald provtagnings- och analysmetodik påverkar utfall av föreskrivna och analyserade föroreningsparametrar.

Sammantaget finner domstolen att prøvotidsutredningen i denna del ska avslutas. Tillsynsmyndigheten bör dock ges befogenhet att vid behov besluta om representativ provtagning och provhantering som föranleds av provisorisk föreskrift P3 och utsläppskontroll enligt gällande kontrollprogram.

U5 - U7 – Avledning av lakvatten - behov av fortsatt prøvotid

Med stöd av uppgifter i ansökningshandlingarna har mark- och miljödomstolen i domskälen till deldom 2011-12-23 redogjort för sin bedömning vad beträffar åtgärdsbehov avseende redovisad lakvattenhantering. Utsläpp av lakvatten är en viktig fråga för verksamheten och bolaget har här yrkat ny prøvotid. Med stöd av inkommen prøvotidsredovisning ska genom denna prøvning främst avgöras om lakvattnet även fortsättningsvis, dock efter viss lokal rening, ska ledas till Skara kommuns reningsverk eller om lakvattnet ska behandlas lokalt och släppas ut till närliggande vattenrecipient.

Vid en samlad bedömning konstaterar domstolen att behov av fortsatt prøvotid föreligger. Inkommen utredning av förutsättningarna att genom lokal behandling av lakvatten och förorenat dagvatten kunna avleda dessa vatten till vattenrecipienten visar att av bolaget vald behandlingsteknik bör kunna installeras och trimmas in inom föreslagna tidsperiod.

Ytvatten från deponin når Flian ca 6 km söder om anläggningen. Domstolen instämmer i länsstyrelsens bedömning att frågan om kompletterande fosforrening vid utsläpp till vattenrecipienten är central och bör prioriteras under provotiden. Även lösningar för reducering av NH_4^+ , Cl^- och N-Tot halter bör uppmärksammas. Mot bakgrund av utförda tester med filterreningsförsök och dess positiva effekter på tungmetaller finns det vidare också skäl att bolaget under provotiden utreder hur redovisad filterreningsmetod, som en del av lokal rening, kan bidra till mindre recipientpåverkan. I övrigt bör en lokal rening av lakvatten fokusera på ämnen som kan bidra till att klassificeringen av någon av de kvalitetsfaktorer som anges i bilaga V till Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG riskerar att försämrars för Flian.

Domstolen delar även länsstyrelsens bedömning att beslut att tillåta avledande av renat lakvatten till lokal recipient efter lokal rening inte är en sådan fråga av ringa betydelse som kan omfattas av delegation. Efter det att tillräckligt underlag föreligger enligt den förlängda provotidsutredningen, ska redovisning ske till mark- och miljödomstolen som har att meddela beslut i frågan efter sedvanlig kommunikering med berörda parter.

U8 - Kriterier för användning av restprodukter

Bolaget har redovisat sin bedömning av lämpliga kriterier avseende användning av restprodukter för anläggnings- och konstruktionsändamål inom verksamhetsområdet med hänsyn till vattenrecipientens skyddsbehov. Till följd av vunnit utredningsresultat anser bolaget att denna del av provotiden bör avslutas. Bolagets förstahandsinställning är att någon ytterligare reglering till skydd för vattenrecipienten inte behövs. I andra hand föreslår SUEZ Recykling AB att bl.a. NV:s generella riktvärden för känslig markanvändning och (efter laktester) riktvärden för mindre känslig markanvändning kan tillämpas som reglering av föroreningsinnehållet i de restprodukter som avses användas utanför tätskikt. Enligt bolaget bör provtagningsbehov begränsas till de restprodukterna om det totalt från projektet eller platsen levereras mer än 1000 ton. Undantag i det enskilda fallet skulle kunna medges av länsstyrelsen.

Länsstyrelsen har delvis godtagit bolagets andrahandsförslag till slutligt villkor men yrkat på ändrad reglering av provtagningskrav så att skrivningen om provtagning tydligt omfattar alla massor samt att det alltid ska tas minst ett samlingsprov från varje projekt/plats massor har hämtats.

Vad beträffar bolagets villkorsförslag 11c avseende användning av restprodukter för konstruktionsändamål gör domstolen bedömningen att tillämpning av NV:s generella riktvärden för känslig och mindre känslig markanvändning i princip inte är helt korrekt i frågan om restprodukter. Varken miljöbalken eller avfallsförordningen definierar begreppet restprodukt. I Kommissionens meddelande den 21.2.2007 KOM (2007) 59 *Tolkningsmeddelande om avfall och biprodukter* anges att restprodukt är ett material som inte avsiktligt framställs i en produktionsprocess och som kan vara ett avfall eller inte. Enligt NV:s vägledning är det i många fall svårt att avgöra om en restprodukt ska klassas som avfall, biprodukt eller inte.

SUEZ Recykling AB:s förslag att tillämpa 22§ och 35§ b 1 st NFS 2004:10 som reglerar gränsvärden för utlakning av avfall som får tas emot vid deponier för inert avfall respektive dispens i enskilda fall bedöms således utgöra ett sätt att finna en praktisk lösning ur marknadssynpunkt. Frågan är därför om en sådan reglering är möjlig ur prövnings- och tillsynssynpunkt.

Oavsett om en restprodukt är en biprodukt eller avfall så gäller dock de allmänna hänsynsreglerna i 2 kapitlet miljöbalken, vilka innebär att en verksamhetsutövare ska vidta de skyddsåtgärder och begränsningar som behövs för att undvika skada eller olägenhet för människors hälsa och miljön, så länge det inte rör sig om orimliga åtgärder.

Bestämmelser i NFS 2004:10 avser mottagning av avfall. Enligt bolagets villkorsförslag ska föreskriftens kriterier gälla i stället vid användning av restprodukter. Bolaget är därför berett att vid behov ta en kommersiell risk och omhänderta olämpligt sluttäckningsmaterial. I vilken mån den föreslagna regleringen är godtagbar med hänsyn till bl.a. vattenrecipientens skyddsbehov är inte klarlagt och genererar

ytterligare tillsynsfråga. Bolagets förslag i detta avseende har ej ifrågasatts av länsstyrelsen.

Det föreligger dock en oenighet mellan bolaget och länsstyrelsen vad beträffar provtagningsbehov, vilket av båda parter föreslås regleras (fast på olika sätt) i ett slutligt tillståndsvillkor. Denna syn delas inte helt av domstolen. Då parterna är överens om en representativ provtagning av större volymer (ett samlingsprov av 25 delprov per 2000 ton restprodukter) finns det inte hinder att fastställa detta krav i villkoret. Däremot är det bl.a. av ekonomiska och praktiska skäl inte försvarbart att fastställa viss provtagnings- och analysmetodik avseende alla mindre volymer. Om avfallet ska deponeras åligger det en avfallsproducent att karakterisera sitt avfall. Saknas godtagbara innehållsuppgifter från avfallsproducenten är det regelmässigt miljömässigt motiverat att provta eller på annat sätt kontrollera enskilda mindre volymer, då sammanblandning av olika massor kan innebära ”utspädning” av otillåten föroreningshalt. Vid annan bättre redovisning är det inte alltid skäligt att kräva sådana åtgärder. Frågan om separata och mindre projekt samt dess samkaraktärisering bör därför utgå från en riskanalys av möjlig miljöpåverkan och med fördel, med stöd av tillsynsmyndighetens bemyndigande, regleras i bolagets kontrollprogram som möjliggör större flexibilitet än slutligt tillståndsvillkor.

Sammantaget finner domstolen att bolagets strävan efter att i så hög grad som möjligt nyttiggöra färdigbehandlade massor och andra restprodukter i bolagets egen verksamhet som anläggnings- och konstruktionsmaterial inte strider mot rådande rättspraxis (t.ex. Miljööverdomstolens avgöranden den 25 februari 2008 i mål nr M 1813-07 och den 19 oktober 2007 i mål nr M 7856-06). På så sätt sparas jungfruligt material, vilket ligger i linje med hushållnings- och kretsloppsprincipen.

Med hänsyn tagen till inkomna uppgifter, bemyndiganden i deldom 2011-12-23 och ändringar i enlighet med vad som framgår av domslutet och nedanstående motivering, kan mark- och miljödomstolen godta bolagets yrkande om att i denna del avsluta prövotidsutredningen.

Bemyndiganden

Enligt länsstyrelsen ska den redovisning som ska ske enligt villkor 10 även omfatta en redovisning av vilken påverkan på ytvattenrecipienten kan förväntas från de massor som används utanför tätskiktet. Såsom det framgår av befintligt bemyndigande enligt punkt E. 5 i tillståndet har tillsynsmyndigheten redan i dagsläget denna beslutsrätt och vid behov får fastställa försiktighetsmått som föranleds av detta villkor.

Efter genomgång och granskning av det underlag som är redovisat i målet finner domstolen att risk för en negativ omgivningspåverkan förorsakad av framtida hantering av restprodukter utanför tätskikt inte kan uteslutas. Det finns därför skäl att befintligt bemyndigande enligt punkt E.10 i tillståndet ändras på så sätt att det även omfattar beslutsrätt i frågan om åtgärder till skydd av människors hälsa, markmiljön och vattenrecipienten samt avsteg från vad som enligt villkor 11 b) och villkor 11c) gäller för dessa restprodukter.

Vad beträffar övriga frågor som bör delegeras till tillsynsmyndigheten och som framgår av domslutet föreligger ingen egentlig oenighet.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (DV425)

Överklagande senast den 12 maj 2016

Göran Stenman

Jolanta Green

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Göran Stenman, tekniska råden Jolanta Green samt de särskilda ledamöterna Göran Husebye och Dan Löfving.

SVERIGES DOMSTOLAR

ANVISNING FÖR HUR MAN ÖVERKLAGAR - DOM I MÅL DÄR MARK- OCH MILJÖDOMSTOLEN ÄR FÖRSTA INSTANS

Den som vill överklaga mark- och miljödomstolens dom ska göra detta skriftligen. **Skrivelsen ska skickas eller lämnas till mark- och miljödomstolen.** Överklagandet prövas av Mark- och miljööverdomstolen vid Svea hovrätt.

Överklagandet ska ha kommit in till mark- och miljödomstolen **inom tre veckor** från domens datum. Sista dagen för överklagande finns angiven på sista sidan i domen.

Har ena parten överklagat domen i rätt tid, får också motparten överklaga domen (s.k. **anslutningsöverklagande**) även om den vanliga tiden för överklagande har gått ut. Överklagandet ska också i detta fall skickas eller lämnas till mark- och miljödomstolen och det måste ha kommit in till mark- och miljödomstolen **inom en vecka** från den i domen angivna sista dagen för överklagande. Om det första överklagandet återkallas eller förfaller kan inte heller anslutningsöverklagandet prövas.

För att ett överklagande ska kunna tas upp krävs att Mark- och miljööverdomstolen lämnar **prövningstillstånd**. Det görs om:

1. det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till,
2. det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till,
3. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, eller
4. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Om prövningstillstånd inte meddelas står mark- och miljödomstolens avgörande fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till Mark- och miljööverdomstolen varför klaganden anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla uppgifter om:

1. den dom som överklagas med angivande av mark- och miljödomstolens namn samt datum för domen och målnummer,
2. den ändring av mark- och miljödomstolens dom som klaganden vill få till stånd,
3. grunderna (skälen) för överklagandet och i vilket avseende mark- och miljödomstolens domskäl enligt klagandens mening är oriktiga,
4. de omständigheter som åberopas till stöd för att prövningstillstånd ska meddelas, samt
5. de bevis som åberopas och vad som ska styrkas med varje bevis.

Har en omständighet eller ett bevis som åberopas i Mark- och miljööverdomstolen inte lagts fram tidigare, ska klaganden förklara anledningen till omständigheten eller beviset inte åberopats i mark- och miljödomstolen. **Skriftliga bevis** som inte lagts fram tidigare ska ges in samtidigt med överklagandet. Vill klaganden att det ska hållas ett förnyat förhör eller en förnyad syn på stället, ska han eller hon ange det och skälen till detta. Klaganden ska också ange om han eller hon vill att motparten ska infinna sig personligen vid huvudförhandling i Mark- och miljööverdomstolen.

Skrivelsen ska vara undertecknad av klaganden eller hans/hennes ombud.

Om ni tidigare informerats om att **förenklad delgivning** kan komma att användas med er i målet/ärendet, kan sådant delgivningssätt också komma att användas med er i högre instanser om någon överklagar avgörandet dit.

Ytterligare upplysningar lämnas av mark- och miljödomstolen. Adress och telefonnummer finns på första sidan av domen.